

УДК 141.144: 82.3

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.62.4>

ПЕРСОНАЛІЗМ У ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Роксолана Вербова

*Національний університет «Львівська політехніка»,
Інститут гуманітарних та соціальних наук, кафедра філософії
вул. Степана Бандери, 12, 79000, м. Львів, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-4653-6057>*

У статті досліджено персоналістські ідеї у творчості О. Кобилянської. Зокрема, акцентується увага на проблемі особи, її самореалізації та самовдосконаленні. Зазначено, що у філософських ідеях української письменниці простежується тематика національного персоналізму, адже вона досить переконливо визнавала, що для становлення особи необхідним є самопізнання нації як такої. Це і є суттю особи. Окреслено вагоме значення пошуку особою самої себе: як одиниці, як маси, як нації. Таким чином, О. Кобилянська аналізує феномен людини.

Закцентовано увагу на тому, яким є ідеал особи для української письменниці: це вільна людина з розумом, яка, щоб пізнавати світ завдяки рацію, має нещадно самовдосконалюватися. У статті досліджено проблематику персоналізму у творчості О. Кобилянської крізь призму процесу самопізнання, в контексті становлення національної самоідентифікації, який, як вона стверджує, складається з кількох етапів: перший етап – етнічне самоствердження, другий етап – становлення національно-культурної ідентичності, третій етап – утвердження власної національної та громадянської ідентичності як основи творчості.

Окреслено суть персоніфікації любові, завдяки якій кожна особа самореалізується та самовиражається. Любов визначено як можливість для особи відчувати себе самодостатньою, хоча любов для неї не є самоціллю. Закцентовано увагу на персоніфікації природи, яку О. Кобилянська аналізує крізь призму розкриття суті землі, поля, саду.

Зазначено, що українська письменниця розкриває суть особи в контексті володіння нею особистим центром, буттєвість якого визначається у формі сповіді. Охарактеризовано персоніфікацію сповіді як відображення душевних рухів, почуттів та переживань особи. Здійснено аналіз впливу інтелігенції на кожну конкретну особу та націю. Зокрема, О. Кобилянська стверджує, що інтелігенція є основою самозбереження нації.

У статті зроблено висновок, що персоналізм у творчості української письменниці проявляється в окресленні суті особи, її самопізнання, зосередженні на свободі особи, вагомому значенні сповіді для життя особи.

Ключові слова: особа, людина, свобода, інтелігенція, природа, самовдосконалення, самореалізація, персоналізм, сповідь, ідентичність.

Постановка проблеми. О. Кобилянська – українська письменниця-персоналістка. Вона жила та творила в часи двох світових воєн, що зумовило тематику її творів, які варто розглядати в контексті перегукування із сучасними реаліями російсько-української війни. Зокрема, у своїх творах українська письменниця висвітлює проблематику свободи й обов'язку, особи і маси, вождя і нації, досліджуючи їх крізь призму романтичного іdealізму, своєрідного громадянського, соціально дієвого персоналізму [1, с. 5].

Представники персоналізму як напряму філософії акцентували увагу на особі, на її самовдосконаленні, самореалізації, що якраз і простежуємо у творчій діяльності О. Кобилянської, і сьогодні така проблематика є досить актуальною, адже в час, коли відбувається

знеособлення людини, варто звернутися саме до особи як до тої, яка проявляє тенденцію до повернення людських цінностей та чеснот, закликає до діалогу з Іншим.

Стан дослідження проблеми. Тему людини у творчості О. Кобилянської, зокрема її взаємодії із суспільством, окреслення суті людини, розробляли такі українські мислителі, як: А. Гуляк, Н. Ковальчук, М. Крупка, Л. Луців, Л. Науменко, М. Павлишин, Л. Починок, М. Хмелюк та інші. Зокрема, досить детально філософські ідеї української письменниці висвітлює Л. Починок у монографії «Ольга Кобилянська: Знайома постать у новому ракурсі» [1]. У ній він аналізує становлення філософських ідей української персоналістики, філософсько-етичні та естетичні погляди, різні типи особи у творах О. Кобилянської, національну проблематику. У науковому дослідженні Луки Луціва «Ольга Кобилянська (в 100-річчя її народини)» [2] автор звертає увагу на автобіографічні твори української письменниці, в яких вона на перше місце ставить людину, її самореалізацію та самовдосконалення. А. Гуляк у статті «Концепт сповідальності у малій прозі Ольги Кобилянської» розкриває суть взаємодії людини і Бога крізь призму сповіді. Сповідь, як він стверджує, надає можливість роздумувати про своє життя, свої моральні ідеали [3].

Усі ці твори говорять нам лише про окремі аспекти розгляду проблематики особи тих чи інших авторів у творчості О. Кобилянської. Але цілісного дослідження саме персоналістських ідей у діяльності української письменниці немає, тому вважаємо, що тема статті є досить актуальною.

Саме тому **мета даного дослідження** – розкрити філософські ідеї О. Кобилянської в контексті тематики персоналізму. Мета передбачає вирішення таких завдань: дослідити феномен людини у творчості української письменниці, місце особи у житті суспільства, висвітлити розуміння О. Кобилянською проблеми свободи особи.

Виклад основного матеріалу. Українська письменниця, як представниця українського персоналізму, у своїй творчості переосмислювала важливі проблеми розвитку особи, зокрема: її свободи, проблему рівноправності жінки в сім'ї й суспільстві, визнання її людської гідності, свободи і громадянського обов'язку особистості, боротьби за волю і справедливість, за красу людських стосунків. Ці проблеми досить детально досліджуються в її творах: «Апостол черні», «Думи старика», «За ситуаціями», «Людина», «Ніоба», «Царівна», «Через кладку», «Valse melancolique» та ін. [1, с. 48]. У них вона акцентує увагу на ідеалі особи, якій притаманні такі риси, як: незалежність, сила, творчість і висока моральність [4, с. 188]. Вплинули на такий аналіз особи твори українських письменників М. Драгоманова, М. Павлика, О. Пчілки, І. Франка, а також Т. Шевченка. Зокрема, поезія Т. Шевченка дуже сильно надихала українську персоналістку, будила її національну самосвідомість. На її думку, Т. Шевченко «не допускав би забути свою народність, рідну мову і піддержував би любов до рідної землі і скривдженого людства» [1, с. 28].

Продовжуючи ідеї національного персоналізму українського письменника, О. Кобилянська стверджувала, що національна самоідентифікація проявляється у суті особи – це є те, чим Я є [5, с. 105–106]. Зокрема, у творі «Апостол черні» українська письменниця веде діалог з українською ідентичністю та сучасними викликами, ставлячи питання: «А Україна? – Вона є. І як ми самі її не запропастимо, то сповняться слова старого Гердера, що прочив нам ролю нової Греції, завдяки гарному підсонню, веселій вдачі, музиці та родючій землі» [6]. Ці слова О. Кобилянської є дуже актуальними і зараз, під час російсько-української війни: зокрема, в даному контексті можемо говорити про глибоке розуміння авторкою необхідності самопізнання та самооцінки нації [6].

Також, у дискусії, яку проводив журнал «Самостійна думка», українська письменниця закликає кожную особу до того, щоб вона окреслювала себе як громадянина, «бути,

насамперед, самій з собою у злагоді, пізнати саму себе та добрі наміри і злі наміри свого громадянства» [7]. І про амбіції такої особи вона пише: «Нехай кожен сам себе запитає, що його праця варта, що він дав позитивного для свого народу» [7]. Українець же ж для неї максимально володіє свободою, яка для нього є природною інстинктивною властивістю. При цьому він містично і фатально вірить у долю [8, с. 9]. Проте особа має спочатку сама себе переосмислити, перерости, а вже потім думати про інших. Тобто вона має сама себе віднайти – як одиницю, як масу, як націю [2, с. 49].

Персоналістські ідеї О. Кобилянської можна простежити також у тому, як вона аналізує психологічні риси особи у контексті суті індивідуальності окремої людини, які проявляють індивідуальний портрет людини, що відбиває в собі риси суспільства чи всесвіту [9]. Зокрема, вона стверджує, що гідність кожної особи вище за любов [10]. Кожен герой того чи іншого твору української персоналістики ніби проектує її власне «я» [9], що є суголосним із філософськими ідеями українського персоналіста Василя Стуса, який у своїх творах робить наголос на особистому, виокремленому з-поміж усіх, Я. Його він окреслює як справжній виклик суспільним догмам з їхнім акцентом на тотальному масовізмі, стандартизації, усталеному і такому знеособленому «ми», що підтримується будь-якими способами [11, с. 118].

Що ж стосується самої постаті О. Кобилянської, то вона безпосередньо визначила себе як особу у 20 років, стверджуючи: «Урешті, я знаю себе і не соромлюся. В мене натура митця, як хтось колись сказав про мене... Я, така як є, – тільки психологічний ескіз, і скільки різних “чому” для мене ще й досі не розв’язані» [12]. Такий персоналізм в окресленні суті самої письменниці можна простежити у щоденниках О. Кобилянської, завдяки яким вона самовиражалася крізь призму своїх духовних чеснот [12].

У її щоденниках виразно простежується тенденція до персоналізації любові, без якої українська персоналістка не змогла б самовиражатися, самореалізовуватись і, як стверджує М. Хмелюк, дійти до свого «полудня», тобто відчутти себе самодостатньою [13, с. 52] – таким чином, можна говорити про персоналізм у творчості О. Кобилянської. За її словами, вона любила так, що не могла сказати... «Жити, – стверджувала українська письменниця, – і означає любити» [12]. Але любов була для неї не самоціллю, а рушієм творчості. Вона кохала швидше вилеканий образ, ніж конкретну людину. Що, врешті, тією чи іншою мірою властиве кожній творчій людині. «... Бо для серця жити – це любити, а моє мусить жити...». «Любов до Маковоя поставить мені корону на голову, а не мої літературні твори. Любов моя сильніша, як все інше в мені» [14].

Отже, проблема особи постійно була в центрі творчості О. Кобилянської [1, с. 32]. А це і не дивно, адже у творчості української персоналістки, як і загалом у філософії ХХ ст., на першому плані – людська особа, яка мислителями окреслюється як герой нового типу, небуденного характеру. Центральною постаттю філософських роздумів того часу, була «людина, що знайшла в собі сили порвати з старими традиціями і пересудами, з середовищем, що її не влаштовує, людина, яка бореться за вияв своєї індивідуальності» [1, с. 33–34].

Досліджуючи проблематику особи, вагоме значення О. Кобилянська надає процесу самопізнання в контексті становлення національної самоідентифікації, який, як вона стверджує, складається з кількох етапів. Перший етап О. Кобилянська називає етнічним самоствердженням. Він в особі починається у віці 14–15 років. Це час, коли особа має себе духовно окреслити тим, що зберігає конкретну місцевість із культури, літератури, мистецтва і науки. Основою цих пошуків постають сімейні цінності кожної конкретної особи, серед яких, наприклад, є рідна мова [15, с. 211–212].

Другий етап – становлення національно-культурної ідентичності – пов'язаний зі знайомством особи з вагомими для неї людьми, котрі відкривають перед нею «інший світ». Для української письменниці це було знайомство із С. Окуневською та Н. Кобринською. Настанову Н. Кобринської – «мені, як українці, треба писати українською мовою» – була реалізована юною авторкою вповні («я не знехтувала вивчення української мови та перерচিতувала жадібно все, що пересилала і привозила Софія Окуневська, часами й Н. Кобринська» [15, с. 212].

Третій етап становлення національної самоідентифікації особи українська письменниця називає етапом утвердження власної національної та громадянської ідентичності як основи творчості. У такому контексті, на думку І. Ліпницької, постає письменниця, яка не лише пізнає, а формує і розвиває український світ власною творчістю. Тому саме тепер вона чітко визначає мету творчості: «Пишучи про що-будь, довше чи коротше, я лиш одно мала в душі – Україну, ту велику, пишну, пригноблену, сковану Україну, її одну і нічо більше» [15, с. 212].

Прояв індивідуальності (на ньому також акцентують увагу і французькі персоналісти) підкреслюється досить чіткими характеристиками: це «свобідний чоловік із розумом» [16], який є ідеалом людини для української письменниці. Шлях до цього ідеалу, на думку української персоналістки, проходить крізь призму безупинного й нещадного (аж до самозречення) індивідуального фізичного і духовного самовдосконалення, через виховання сильних особистостей [1, с. 33–34]. Її ідеали наповнені любов'ю, поезією, силою [12].

Ідеал плекається заглибленням у переживання окремого «я», яке, з погляду Л. Починка, нею не вписується в контекст хронологічної розповіді про життя героїв та відходить від норм епічних наративів – її, як і персоналістів, цікавить зміна життєвої ситуації на заглиблення у душевний світ людини [1, с. 38–39]. На думку української письменниці, для того, щоб людину характеризувати як особу, необхідно надати їй таких рис: духовно чистої, тонкої, високо-інтелектуальної, гордої, цілісної і незалежної людини з розвиненим почуттям власної гідності, з високим, аж до жертвності, почуттям обов'язку перед іншими людьми, перед своїм народом [3, с. 12].

О. Кобилянська вважала, що найвищим ідеалом є свідомо творча особистість, «аристократ духу», який чітко розуміє свої права та обов'язки перед народом, нестримно прагне до «визвольної праці». Незважаючи на те, що українська письменниця жила і творила у важких, невідрадних умовах, вона ніколи не відступала від цього ідеалу, не зраджувала себе [1, с. 46]. Тому Л. Починок, і ми погоджуємося із ним, вважає, що М. Євшан правильно стверджував, аналізуючи творчість Кобилянської: «Правда, нові часи вибили на ній п'ятно якоїсь блідости, в отяжілій повазі стилю та інтелігенції письменниці чується атмосфера змучення, однак немає тут нігде упадку з назначеної раз висоти, єсть певного рода завзятість і витривалість у стремлінню до тої висоти та плеканню ніжних почувань душі» [1, с. 46].

Особа для О. Кобилянської є автономним індивідуумом, який має свободу вибору [5, с. 103]. Зокрема, вона стверджує, що «ніхто не є управлений мати бажання, котрі в житті другого мали би відігравати якусь рішаючу роль. Сама єсьм, тату! Сама, як птиця, як деревина в лісі. Маю сама право йти за собою або проти себе» [17]. На її думку, людина, яка має творчий крик душі та бореться за самосвідомість, стає особою. Для неї був важливий ідеал духовної самостійності особи. Кожна особа мала прагнути до вершин досконалості [18]. А отже, для особи немає в житті щастя без вільного розвитку й без радісного виконання свого обов'язку [10].

Як зазначає українська письменниця, тільки таку людину можна окреслити як особу, якщо вона живе за вищими моральними законами, один з яких – почуття людської гідності – змушує її неухильно прямувати до поставленої мети і діяти відповідно до неї. Таке співвідношення особи з моральними законами, які нерозривно пов'язані з індивідуальною свободою й автономією особи як певного керівництва до дії, котре людина знаходить в самій собі, у своєму розумі, у своїй волі, наближає О. Кобилянську до ідей [1, с. 3–36] Е. Муньє, представника французького персоналізму.

Окрім того, українська письменниця зазначає, що особа має мати таку свободу, завдяки якій могла би бути для себе ціллю, а вже потім мала можливість розкритись перед іншими. Для цього особі необхідно працювати, як бджола, та збагачувати свій дух [19]. Адже дух особи – це «найцінніша дійсність» [1, с. 38–39]. Душа особи для письменниці є вищим мірилом цінностей. Вона описує душу особи як «поранкову душу», білу і чисту, мрійливу і гармонійну, тонкочуттєву і героїчну [1, с. 38–39].

Українська письменниця персоніфікує душу, стверджуючи, що вона «... була справдішня дама, що через довголітнє товаришування з вибранцями духу набралася тонких обичаїв і ніжного прочуття. Її інстинкти зробилися делікатні, як цвітковий пил лілеї. Вранці, коли сонце в повнім блиску горіло на небі, повітря було ясне, і око могло докладно розрізнявати всі форми природи і штуки, вона пускалася в тихі вандрівки. Її розумні очі оглядали кожну постать, а вуха наповнювалися мелодією дня» [3]. Такий опис душі крізь призму опису природи з'являється в українській персоналістичній неспроста. Вона дуже тонко в своїх творах звертається до природи, персоніфікує її. На думку Т. Гундорової, природа для О. Кобилянської означала передусім самодостатність [20].

Навіть можна звернути увагу на особливості творів малої прози української персоналістики, в яких природа зображена не як додатковий елемент, не тло події, не складник сюжету, а як головний герой твору. У письменниці образ природи персоніфікований та стає на перший план. Зокрема, можемо побачити це у новеллах «Битва», «Вовчиха», «Віщуни», «Жебрачка», «Лісова мати», «Мої лілеї», «Некультурна», «Огривай, сонце...», «Рожі», «Смутно колишуться сосни», «Через море» та ін. [21].

На думку Г. Іванчука, крізь призму образу природи О. Кобилянська говорить про те, як жінка, незважаючи на всі соціальні обмеження, може знайти себе у більш глибоких, духовних і природних аспектах життя, де немає тиску культурних канонів і очікувань [21]. Зокрема, у новелі «Вовчиха» досить яскравим є топос поля та саду. Наприклад, місцем відпочинку, як фізичного, так і душевного, усамітнення в новелі є сад: «Саме коли хотіла зайти в невеличкий садок, щоб там і собі “пролежатися” в холодку, заки хто з хатніх укажеться...», «встала, відійшла і злилася з темнотою саду...» [21]. Сад є метафорою духовного розвитку, тому О. Кобилянська розкриває суть гармонії, в якій може співіснувати людина та природа. Природа може бути для людини місцем самопізнання і пошуку гармонії між внутрішнім і зовнішнім. Для героїні сад – це місце, де можна знайти спокій і відновлення від боротьби, що відбувається на полі [21].

Ще один персонаж – це Земля, яка є суб'єктом творення свого внутрішнього світу, який немов із неї виростає і змальовується О. Кобилянською крізь призму вірувань, забобонів, дії чар, приворотного зілля, снів, ворожби, передчуттів, фаталізму, містичних явищ, «чогось», що наповнює людину, віддану землі, на кожному її кроці Єдність особи із землею, природою одухотворяється і стає важливим чинником творення світогляду героїв [22, с. 68–69].

Акцент на персоналізмі у творчості української письменниці можна простежити у двоплановому підході до змалювання землі. Це генератор життя, руху, змін, оновлення,

вітаїстичного утвердження добра і водночас як фатальний руйнівник, темна сила, що спричинює зло, забирає у своє чорне лоно людей, тварин, рослин [22, с. 72]. Як стверджує М. Ткачук, така інтерпретація образу засвідчує давнє уявлення наших предків про землю як основу буття, в якому життя і смерть – рівнозначні величини. Сприймання персонажами землі неоднозначне [22, с. 72]. Деяких персонажів О. Кобилянської із землею єднає містичний духовний зв'язок, уявлення селян про життя, смерть і вічність. Наприклад, у творі «Земля» Івоніка каже Михайлові: «Знаємо лише землю! Вона чорна та й руки наші почорніли від неї, та вона свята. Крізь наші руки йде й білий хлібець» [22, с. 72]. У таких твердженнях, зокрема, і проявляються ідеї персоналізму у творчості О. Кобилянської.

Також персоніфікація землі здійснюється через протиставлення: вітаїстична, відтворювана сила природи супроти чорної, стихійної і фатальної сили; краса протиставляється жаху; свобода – неволі («влада землі») [22, с. 72–73]. У такому контексті протиставлень в особі є можливість відродитись через самостраждання і самоосудження, що відновлюють у її серці любов до людини. Отже, земля у творах О. Кобилянської постає як реальний і водночас містичний образ, як божество, що пожирає і відроджує людину. Її могутня і таємна енергія визначає предковичний покликання землі, впливає на долю тої чи іншої особи [22].

Також, у своїх творах О. Кобилянська наголошує на тому, що особа, творячи себе, духовно самовдосконалюючись, прагнучи до світлої духовної вершини, не відвертається гордовито і зневажливо від будь-якої іншої особи, а благородно допомагає й іншим досягти вершини, хоча й зазнає на цьому шляху немало страждань, зневаги і принижень [1, с. 35]. Ці твердження корелюються із думками французького мислителя Е. Муньє стосовно взаємовідношення Я – Інший. Для нього існувати означає існувати тією мірою, якою Я існує для Іншого. Особа не може існувати без іншого, бо Інший – це той, до кого вона прагне [11, с. 55, 57].

Також можемо побачити, що ідеал української письменниці, як справедливо вважає С. Пригодій, «розчиняючи в собі певні елементи філософії Ф. Ніцше, наслідує національну традицію – «філософію серця»» [1, с. 35]. Ще український предтеча персоналізму Г. Сковорода звертав увагу саме на особу, перед якою ставив надзвичайне завдання – її «обожнення», тобто утвердження в земній людині Божої Людини. Прагнучи жити за високими законами Божої Людини, земний індивід постійно посилює в собі добре, світле начало, підносить свою душу [1, с. 35]. Душа для О. Кобилянської була центром всесвіту, глибинним вираженням і «резонатором» людського Я. У контексті утвердження внутрішнього світу особи українська письменниця зверталася до Г. Банга, Г. Ібсена та інших письменників. Вона тонко окреслювала суть особи крізь призму її почуттів і думок [1, с. 37–38]. Саме тому «для особи жити – означає мати свої внутрішні події» [1, с. 38–39]. Такі внутрішні події відображаються у праці над собою, на якій акцентувала українська письменниця, виступивши перед публікою 1894 року в Чернівцях на зібранні «Товариства руських жінок на Буковині» [23].

Тобто жити, як стверджує О. Кобилянська, – стежити, пильнувати за своїм внутрішнім розвитком, мати очі, все звернені на ту дорогу, якою йде душа. Вона описує дуже мало зовнішніх подій, бо її герої мало живуть інтересами дійсного життя. Тож життя, зосереджене в одній особі, переростає цю особу і проявляється в космічному чи колективному масштабі [24]. Тому навіть хронологію творчого життя вона означає як хронологію творчого процесу, який не зупиняється [15, с. 208]. У цьому і проявляється персоналізм, який можна простежити і в образних прийомах індивідуалізації та типізації, які вона застосовувала у творах: особа наділена сутнісними для епохи рисами та узагальненнями, відтворюючи спосіб мислення, світобачення народу, проте вона змальовується нею індивідуально та неповторно [22, с. 70].

В особі О. Кобилянська звертає увагу на так званий особовий центр, завдяки якому вона володіє «подвійним баченням» життя: «Кажу: подвійно бачу вас. Що перед вами діється, що з вами діється, ба і що позад вас діється» [24]. Особовий центр розкривається у формі сповіді, яку О. Кобилянська персоніфікує. Зокрема, вона стверджує, що для особи сповідь має вагоме значення, оскільки тут відображаються її тонкі душевні рухи, почуття, переживання. Це спосіб суб'єктизації об'єктивного, зображення дійсності «зсередини». На думку Л. Починка, сповідь в української письменниці існує в різних модифікаціях: сон, мрія, уявна розмова, щоденник, вільне асоціювання думок. Таким чином, якнайкраще розкривається внутрішнє життя особи [1, с. 39–40].

Сповідь для неї – це стан роздумів, покаяння, переоцінки цінностей, під час якого відбувається перегляд життєвої позиції, прийняття важливих рішень, осмислення минулого і сучасного [1, с. 39–40]. Персоніфікація сповіді у творах О. Кобилянської проявляється у самонавчанні, самоаналізі думок і вчинків, самоувічненні (бажанні виразити себе й залишити сліди свого існування), самоспогляданні [3]. Це як оприявлення себе-творця у світі. Сповідь презентує духовну самоідентифікацію особи. У такому контексті основний акцент вона робить не на проблемі витоків становлення особи, а на самоутвердженні її в українському просторі [15, с. 211].

Розуміння особою свого життя О. Кобилянська втілює в дослідженні діяльності кожного персонажу крізь призму його власних вчинків, і таким чином відбувається пошук найвищих основ буття, мотивів власної і чужої поведінки, заглиблення особи у своє «я» та її ставлення до світу, прояснення сенсу її існування. Особа, на думку української письменниці, може самореалізуватись, якщо вона вдається до засобів поглибленого психоаналізу, зокрема до підсвідомого, психологічного самоаналізу [1, с. 38–39]. Якщо особа цього не робитиме, то це призведе до заперечення духовності особи і перетвориться у її ницє падіння, антилюдяне начало. Вона бере до уваги і те, що наслідки вчинків особи можна шукати не тільки у соціальному житті конкретної людини (постулат реалістичної естетики), але й у вчинках, що не підлягають причинно-наслідковим зв'язкам, зумовлюються підсвідомими імпульсами [22, с. 72–73].

Українська персоналістка у своїй творчості протиставляє особу натовпу. Особа для неї є свобідною, аристократичною, духовною, а натовп несвідомо животіє. Вона намагається окреслити образ сильної особистості, що як індивідуальність виключно з позицій людської гідності спроможна була би протистояти нікчемному міщанському оточенню, мізерній душой, сірій «юрбі» [1, с. 40–41]. О. Кобилянська протестує проти масового зведення духовностей одиниць до одного спільного знаменника. Вона, зокрема, закликає до родової аристократії, підносить її вагу для суспільності та звертає увагу на велике значення виховання особи в ідеально-аристократичному дусі. Для неї важливіше виховання особи у середовищі гарної інтелігенції, ніж шаблонна праця для мужицтва [18]. О. Кобилянська акцентує увагу на тому, що інтелігенція – основа самозбереження нації [14]. Це можна назвати проявом духовного аристократизму у персоналізмі української письменниці.

Висновок. Отже, персоналізм у творчості Ольги Кобилянської проявляється у утвердженні самодостатності людини саме тоді, коли вона володіє собою, може долати негативне в собі, стає «владикою над собою» [25, с. 53]. Це вона може здійснити в процесі самовдосконалення, завдяки якому і можна визначити, якою людиною є.

Ідеї персоналізму у творчості О. Кобилянської розкривають суть проблематики особи крізь призму вагомого значення її самопізнання та національної самоідентифікації, що зумовлюють становлення людини. Своїми ідеалами українська письменниця бачить

вільних людей, які здатні творчо мислити, саморозвиватись та самовдосконалюватись. Також вона акцентує увагу саме на особовому центрі в людині, який і змушує її діяти та творити для розкриття внутрішнього світу.

Список використаної літератури

1. Починок Л. Ольга Кобилянська: Знайома постать у новому ракурсі : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М. І., 2005. 192 с.
2. Луців Л. Ольга Кобилянська (в 100-річчя її народин). Нью-Йорк Джерзі-Ситі : Свобода, 1965. 67 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wpcontent/uploads/books/1575/file.pdf> (дата звернення: 25.09.2025).
3. Гуляк А., Науменко Н. Концепт сповідальності у малій прозі Ольги Кобилянської. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. 2013. Вип. 1. URL: <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/10> (дата звернення: 25.09.2025).
4. Науменко Н. «...Немов яка соната»: музична організація новели Ольги Кобилянської «Битва». *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2020. Том 31 (70). № 1. Ч. 3. С. 188–195.
5. Павлишин М. Ольга Кобилянська перед землею: питання ідентичності. *На пошану пам'яті Віктора Кимастого : збірник наукових праць / упоряд. В. П. Моренець*. Київ : ВД «КМ Академія», 2004. С. 95–114.
6. Пошивайло-Таулер Н. Ользі Кобилянській – 160: жінка-емігрантка, провідниця літературної свободи. *Український світовий конгрес*. 2023. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/olha-kobylianska-zhinka-emihrantka-providnycia-literaturnoyi-svobody/> (дата звернення: 25.09.2025).
7. Кирилюк С., Микосянчик Ю. «Це письменниця, яка промовляє до сучасного читача». *Українське радіо*. 2024. URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=105921> (дата звернення: 25.09.2025).
8. Гундорова Т. Роми як матриця «іншого» в проєкції орієнталізму, раси та нації у творчості Ольги Кобилянської. *Слово і Час*. 2023. № 6 (732). С. 3–19.
9. Крамарська О. Ольга Кобилянська – новатор простої жіночої прози. *Науковий блог Національного університету «Острозька академія»*. 2010. URL: <https://naub.ua.edu.ua/olha-kobylyanska-novator-u-prostori-zhinochoji-prozy/> (дата звернення: 25.09.2025).
10. Ольга Кобилянська. *Наші визначні жінки*. 2023. URL: <https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%> (дата звернення: 25.09.2025).
11. Вербова Р. М. Персоналізм в українській філософії. Львів : «Новий Світ-2000», 2024. 260 с.
12. Хмелюк М. Щоденникові записи Ольги Кобилянської як авторисунок письменниці. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20190320-shodennikovi-zapisi-olgi-kobilyanskoyi> (дата звернення: 25.09.2025).
13. Хмелюк М. Пошуки жіночого самовираження у ранній творчості Ольги Кобилянської. *Дивослово*. 2013. № 2. С. 49–53.
14. Чайка О. Якою була Ольга Кобилянська? *Хвиля Десни*. 2020. URL: <https://hvilya.com/ekskliuzyvna-khvylya/yakoyu-bula-olga-kobylyanska.html> (дата звернення: 25.09.2025).
15. Ліпницька І. М., Савченко І. В. Ольга Кобилянська у дзеркалі автобіографій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2023. № 64. С. 207–213.
16. Кобилянська О. Царівна. URL: <https://proza.org.ua/olga-kobylyanska-czarivna/10/> (дата звернення: 25.09.2025).
17. Кобилянська О. Людина. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1029#google_vignette (дата звернення: 25.09.2025).

18. Грицай О. Ольга Кобилянська. *Збруч*. Літературно-критичний нарис. 2017. URL: <https://zbruc.eu/node/73552> (дата звернення: 25.09.2025).
19. Пригодій С. Неоромантичні твори О. Кобилянської в контексті духовних явищ Європи. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20151209-neoromantichni-tvori-o-kobilyanskoyi-v-konteksti-duhovnih-yavish-yevropi> (дата звернення: 25.09.2025).
20. Хмелюк М. Нємцова та О. Кобилянська: феміністичний дискурс. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/12578/1/ilovepdf_com-296-301.pdf (дата звернення: 25.09.2025).
21. Іванчук Г. Концепт «людина-природа» в малій прозі Ольги Кобилянської. *Науковий блог Національного університету «Острозька академія»*. URL: <https://naub.oa.edu.ua/kontsept-lyudyna-pryroda-v-malij-prozi-olhy-kobylyanskoyi/> (дата звернення: 25.09.2025).
22. Ткачук М. Художня своєрідність роману «Земля» Ольги Кобилянської. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Літературознавство»* / за ред. д. ф. н., проф. М. П. Ткачука. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. Вип. 38. 461 с. С. 65–81.
23. Ніколайчук І. «Ось ти, і жий!» (новела Ольги Кобилянської «Природа»). *Гендер в деталях*. 2017. URL: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/literatura/os-ti-i-zhiy-novela-olgi-kobilyanskoi-priroda-134301.html> (дата звернення: 25.09.2025).
24. Нікітчина Г. Анімістичний дуалізм новелістики Ольги Кобилянської. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/8505/97/> (дата звернення: 25.09.2025).
25. Карповець М. Антропологія текстів Ольги Кобилянської: «сліди» ніцшеанської над-людини. *Наукові записки Національного університету «Острозька Академія». Серія «Філософія»*. 2011. Випуск 8. С. 45–56.

PERSONALISM AT THE CREATION OF OLHA KOBLYANSKA

Roksolana Verbova

Lviv Polytechnic National University,
Institute of Humanities and Social Sciences, Department of Philosophy
Stepan Bandera str., 12, 79000, Lviv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-4653-6057>

It is researched the personalistic ideas at the creation of Olha Kobylanska in the article. In particular, it is accented attention on the problem of person, it self-realization and self-improvement. It is indicated that the theme of the national personalism is following at the philosophical ideas of the Ukrainian writer, because she recognised in sufficient detail that for becoming of person is necessary self-recognition the nation towards. It is the essence of person. It is defined the significant importance of finding by person itself: as individual, as mass, as nation. As a result, O. Kobylanska analyses the human phenomenon.

It is accented attention on that is the ideal of person for the Ukrainian writer – it is the free person with mind, that is to cognize the world through ratio has mercilessly self-improvement. In the article it is researched the problem of personalism at the creation of O. Kobylanska through the prism of self-identification, such as, she says, consists with several stages: first stage – the ethnic self-affirmation, second stage – becoming the national-cultural identity, third stage – approval personal national and civil identity as the bases of creation.

It is outlined the essence of the personification of love which makes every person self-realization and self-expression. It is determined love as the possibility of person to feel itself self-sufficient, despite love for it is not self-purpose. It is accented attention into personification nature which O. Kobylanska analyses in the light of the disclosure of the essence of earth, field, and garden.

It is noted that Ukrainian writer disclosed the essence of person at the context of possession personal centre by it, whose existence is determined in the form of confession. It is characterized the personification of confession as the reflection of emotional movements and worries of person. It is carried out analyses of the influence of intelligence into every concrete person and nation. For instance, O. Kobylanska affirmed that intelligence is the bases of self-saving nation.

In the article it is draw a conclusion that personalism is manifests in the delineation of the essence of person, it self-recognition, concentration into the freedom of person, significant importance of confession for life of person at the creation of the Ukrainian writer.

Key words: person, human, freedom, intelligence, nature, self-improvement, self-realization, personalism, confession, identity.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.10.2025

Дата публікації: 23.12.2025